

ОРХЕСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ДІЯ

Плющик Єлизавета Василівна

старший викладач кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Черній Віктор Вікторович

концертмейстер кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Тітова Олена Романівна

концертмейстер кафедри мистецької освіти
Житомирського державного університету імені Івана Франка

За Вікіпедією «дія — сукупність вчинків кого-небудь. Дія — здійснення посадовою особою своїх обов'язків у межах наданих чинним законодавством повноважень чи всупереч їм. Робота, функціонування якої-небудь машини, агрегату, підприємства і т.д.».

В Українському педагогічному словнику С. Гончаренко «педагогічна дія - а) елемент педагогічної діяльності; б) педагогічно доцільний, спланований чи імпровізований вчинок вихователя, що спричиняє зміну педагогічної ситуації або особистісні зміни» [1:251].

Походження понять «педагогічна дія», «науково-педагогічна діяльність», різні підходи до структури педагогічної діяльності розкрито в наукових дослідженнях Р. Асадулліна, І. Бопко, О. Гурої, Е. Зеєра, І. Зязюна, В. Кононенко, Д. Чернілевського, Є. Чернишової, В. Сластьоніна, В. Ягупова та ін. Аналіз стану розробки даної проблеми показав, що здебільшого вчені, вивчаючи структуру педагогічної дії, не акцентують увагу на особливостях такої дії в різних освітніх ланках.

Дієвість виховання є продовженням шукань педагога, тому кожна дія повинна узгоджуватись із мисленням навчителя, особливо, коли він розробляє інноваційні технології розвитку дитини. Назрілі потреби в новаціях, як реальних цінностей, поступово з'являються, вони мають свою мету, завдання, інструментарій, теоретичний та різноплановий досвід практичної роботи. Таким є орхестичне виховання - інтеграційне виховання з ритміки, що базується на всотуванні емоційних ефектів інтонації слова, сталих інтонаційних моделей музики, ритмоформул у співі, танці та драматизації, логопедичних вправах, де суб'єкт-учень є самою дією, а суб'єкт-педагог - співучасником пошуку. Метою орхестичного виховання є розвиток в учнів ладоінтонаційного мислення. Властивість дитячої психології - прагнення осягнути незнане за допомогою активної дії самої дитини.

При переході до нинішніх освітніх технологій вимагається від педагога більшої осібної ініціативи, прийняття на себе відповідальності за власні дії.

Слід зауважити, що соціально-психологічна проблематика оркестричного виховання більш-менш знаходить своє віддзеркалення в багатьох предметах початкового освітнього циклу (літературне читання, позакласне читання, я досліджую світ, мистецтво та ін.). Не дивлячись на те, що психологічні проблеми в цих дисциплінах постійно вивчаються, все ж таки питання оркестричного виховання залишається фрагментарним і мало помітним в загальному потоці комплексних міждисциплінарних проблем, і це підвищує актуальність виділення цієї методики в самостійний напрям.

Що є конкретним наповненням оркестричного виховання та її педагогічної дії?

Оркестричне виховання - це процес безперервного експериментального навчання, продуктом якого є нові, використані на практиці, знання, вони створюють майбутні можливості. Хоча можна зауважити, що значення планування, прогнозування і обмеження завдань певними рамками сильно зменшується.

Що робить оркестричне виховання унікальним процесом, де творчість і рутина тісно переплітаються впродовж всього процесу? Адже рутинні завдання також мають певні цінності. Саме їх основне завдання - формувати процес створення нових знань.

Оркестричне виховання вимагає спеціальних підходів. Якщо використовувати сталі, напрацьовані методи, що властиві звичним напрацюванням, застосовувати ті ж самі інструменти і прийоми, які використовуються для певних дій, можна чатувати невдачі. Оркестричне виховання ставить перед учителем такі завдання, які викликають у нього постійне здивування, наскільки сильно звичайні дії програмуються під іншим кутом зору. Найефективніше управляти такими діями можна лише за допомогою динамічного процесу навчання, зводячи нові припущення у відповідь на нові пошуки, тестуючи їх і створюючи в результаті нові знання.

При використанні оркестрики недоцільно дотримуватися одного задуму, оскільки незмога завчасно передбачити динаміку усіх дій і проміжних результатів. Отже треба стати і актором, і завзятим лідером - приступити до роботи і до спроб, вчитися і адаптуватися у міру просування вперед. Саме так і діють успішні педагоги: йдуть вперед, повертаються, досліджують бічні шляхи, і потім знову йдуть вперед.

Рішення проблем оркестричного виховання вимагає перегляду цілей навчально-виховного процесу, пошуку нових освітніх технологій, які б стимулювали у вчителів бажання знайомитися з цінностями всесвітньої музичної культури.

Спектр оркестричних знахідок розмаїтий. Питання: чи можна вирішувати проблеми і створювати успішні рішення, як керувати оркестричним процесом і чи можна цьому навчитись.

Оркестричне виховання проводиться протягом кожного тижня протягом року, завдання опрацьовуються в позакласний час (години гурткової роботи: хорова студія, ритміка та хореографія, вокальний ансамбль тощо). На матеріал тижня відводиться 35-40 хвилин, по 7-9 хвилин кожного дня.

Кожний «тиждень» має такі завдання (стратегії):

1. Ладоінтонаційна робота (вивчення інтонаційних моделей на основі релятивної системи, де ручні знаки допомагають установити міцні умовно-рефлекторні зв'язки; вивчення інтервалів; переживання в активній дії нових понять);
2. Метроритмічна робота (вивчення ритмоформул з використанням четвертних, восьмих та половинних тривалостей та пауз у дво- та частковому метрах);
3. Логопедична робота (вивчення нескладних розспівок, побудованих на інтонаційних моделях; вправ для розвитку рухливості м'язів язика - вправи виконуються в повільному темпі. Пропонується перш, ніж виконати будь-яку вправу, уважно прослухати музичний приклад).
4. Інтонаційне читання (позначення руху інтонацій над рядками вірша пропонується виконувати відповідними рухами рук, тулуба, голови).
Інтонаційна партитура розроблена Бабич Н.Д. (Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів, Світ, 1990. - с. 200-202.).
  - акцент;
  - _ - логічний, фразовий наголос (горизонтальна лінія під словом), якщо слово має наголос-норму, то лінія буде суцільною ( ), якщо наголос ослаблений, то лінія пунктирна ( ), якщо ж він буде відчутно посиленням, то підкреслюється таке слово подвійною лінією (=====);
  - / - пауза коротка;
  - // - пауза середня;
  - /// - пауза довга;
  - | - підвищення тону;
  - ı - спад (зниження) тону;
  - ^A - інтонаційний перелом;
  - П- мелодійна хвиля, поєднання двох слів;
  - V- вказівка на інтонаційну незавершеність;
  - ... - уповільнення;
  - (?)- запитання;
  - (!)- знак оклику;
  - прискорення
  - „ „ - виділення іронічної інтонації;
  - [:] - заміна авторських розділових знаків.
5. Рухова робота (вивчення елементарних танцювальних рухів українського народного танцю; гімнастично-ігрові рухи; рухи на опанування простору приміщення);
6. «Слухаємо мову речей» (вивчення різноманітних шумових звуків та виготовлення дітьми найпростіших шумових інструментів з природного матеріалу);
7. Творче завдання – «уява» (власна творчість дітей на основі вивчених рухів, слухання музики);
8. Слухання музики (музикотерапія).

Потрібно постійно контролювати ці стратегії і шляхи до успіху при управлінні орхестичними діями та рутинними операціями, а саме:

- Які очікуються результати;
- які поступи треба зробити (великі чи маленькі), щоб їх можна було досягти;
- які завдання має виконувати в цьому процесі педагог, а які самі діти.

В орхестичному вихованні як педагогічній дії, перш за все, вчителю потрібно бути не стільки лідером, а й співучасником. Доцільно докласти усіх зусиль до того, щоб діти зрозуміли, що головне - не робити поправні речі, а робити речі безпомилково.

Задля успіху доречно ставити під непевність звичайні припущення і думати і діяти разом із дітьми нестандартно. Необхідно безнастанно ставити пошукові питання «Чому?» і «А що коли...?», щоб виявити невідчутні проблеми і можливості. Варто впоряджати певні роздуми, перш ніж виконати те чи інше завдання, дію, щоб підтримувати пошукову дію у самих дітей і постійно вдихати нове життя в навчальний процес.

Вузько сфокусований педагог, вирішуючи орхестичну проблему як педагогічну, заціклюється на самій проблемі і забуває про розмаїті елементи. Сильний педагог бачить питання-складники у практичному відношенні із всіма інгредієнтами, у якому існують ці компоненти. Він також цікавиться історією розвитку проблеми, замислюється над тим, до яких результатів приведуть різні варіанти рішення цього питання (завжди буває декілька рішень однієї проблеми).

Суперечності виникають завжди, коли педагог намагається щось змінити у застарілій методиці. Кожна проривна орхестична думка-дія не створює поступку, а видаляє контрверзи, які неможливо витнути при старій системі.

Визначене дія звужує область орхестичного уявлення про будь-яку ідею. Орхестичне виховання дозволяє притишити вплив інерції, допускає пережити схожості між різними об'єктами, ідеями, процесами, які можуть бути і не схожими між собою. Тобто орхестичне виховання як педагогічна дія розширює діапазон творчого мислення для поріддя нової думки, дає способи вийти із звиклих стандартів, блискавично реагує на стрибки ідей. Як правило, вони відбуваються як певні протиріччя, яке сягає межі. Педагогу потрібно вміння бачити нинішні крапки на часовій шкалі й робити осібні висновки.

Потужні рішення повсякчас знаходяться поза тієї галузі, в якій працює педагог, на сутечі наук, і знати багато – стає необхідністю. Частіше докорінні рішення знаходяться кшталтами подібностей, коли ідея переноситься з однієї області знань у іншу. І потрібно цю область знань відчувати не поверхово, а більш поглиблено (так зване політехнічне рішення проблеми).

Логіка нової дії проходить довгий шлях, вона визріває десь в глибині свідомості, згортається і розширюється, приспіває до найвищого щабля, її виміри сягають максимально бажаних значень. Після цього дія усталюється і починає працювати.

Будь-який помисел може бути вирішений. Коли педагог стикається із орхестичною думкою-дією, він намагається вирішити її відразу, невмисним нападом, потрібно акуратно розібратися у питанні, на якому рівні можна привнести нові рішення.

Життя у сьогочасному суспільстві вимагає від педагога виконання певних правил і обмежень, не потребує творчої роботи. З другого боку, для пошуку незвичайних, автентичних дій необхідна вільна, будівна уява. Тобто педагог повинен придумати те, що не існує у наявності, але часто заважає інерція. Іноді рішення лежить «поверхні», але з-за правил і обмежень їх не бачать. Тут важливо мати у думці певну мету, яка повинна вписатися в педагогічну дію і стати життєвим кредо.

Напевне, що вибір критерію має здійснюватися на найвищому рівні, а в умовах орхестичної діяльності – з використанням доробок психології.

Але із розвитком психології педагогічної діяльності можливе більш усвідомлене використання зазначених критеріїв при прийнятті певних рішень. Більш того, існує потенційна можливість нав'язування своїх дій учням для прийняття «певних рішень», коли свідомо деформується оцінна система, коли відбувається підміна понять.

Отже, об'єкт орхестичного виховання як педагогічної дії - соціально-психологічні взаємозв'язки педагога з дітьми в процесі навчання; а предмет орхестичного виховання - психологічна сторона всього розмаїття пошуків, що охоплюють мистецтво різних культур.

Найголовніша ж проблема викладача – розробка узагальнюючої класифікації нових технологій, яка повинна являти визначену цінність дії, й тому дозволяє не упустити з уваги ті види завдань, що можуть виявитися корисними при вивченні тих, кого навчають певному компоненту змісту освіти, зокрема орхестичному вихованню. Наступний етап дослідження у встановленому напрямку вбачається у впровадженні моделі орхестичного виховання та на її основі методики застосування навчальних завдань з орхестичного виховання із різними характеристиками в системі початкової освіти.

При прийнятті нового орхестичного проекту та відповідності аналізують перш за все сутій стан, а не тільки приватне відношення до проблеми. Важливо зважати технологічні (специфіка використання) та особистісні (індивідуальні) якості педагога: професійна підготовленість, комунікабельність, емоційність, від чого залежить ефективність усвідомлення орхестичної, ідеї аспекти нового педагогічного кшталту.

Рішення цієї проблеми вимагає перегляду цілей навчально-виховного процесу, пошуку нових освітніх технологій, які б стимулювали в учнів загальноосвітніх шкіл бажання знайомитись з цінностями всесвітньої музичної культури. Методологічними аспектами цього аспекту можуть бути наступні впровадження у навчально-виховний процес:

- орієнтування на цінність орхестичного мислення та орхестичної діяльності;
- залучення висококваліфікованих фахівців до проведення майстер-практикумів з орхестичних технологій;

- обов'язкове підвищення якості освіти;
- міждисциплінарна освіта;
- стимулювання у педагогів активності, орхестичної самостійної діяльності (дії);
- залучення педагогів у рішення практичних завдань, пов'язаних з професійною сферою;

Орхестика – це творча трансформація відомої реляції, з'ясування, що з чого витікає, зауваження щодо реляції з різних крапок зору. Тобто розвивається орхестична думка. Це не просто отримання і передача інформації. Це саме з'ясування нових зв'язків, тобто створення нової інформації.

Висновки. Одним з найважливіших елементів орхестичного мислення є вміння працювати з майбутнім, пов'язане, насамперед, з навичками формування бачення майбутнього і почуттям вектора розвою. Досягнення майбутнього має безліч варіантів в орхестичній дії, тому наступний елемент пов'язаний з навичками формування сценаріїв розвитку та прийняттям рішень в умовах невизначеності. Все це посиляється на неоднозначність у прийнятті рішень та вмінні розмірковувати за рамками стандартів. Все спирається на навички формування й обґрунтування креативних припущень, що є подальшою, найважливішою частиною орхестичного мислення.

У нових умовах варт чітко розуміти зміст поняття «дія» як засобу формування бачення майбутньої діяльності, воно дозволяє безпомилково обрахувати стратегію вирішення нових завдань. Для підвищення конкурентоспроможності українського суспільства необхідно змінити завдання освіти, оскільки нові умови принесли парадокси, що роблять узвичаєну передачу знань практично даремною. Головне завдання орхестичного виховання - у формуванні таких педагогічних дій, що призведе здатність педагога створювати нові знання, вирішувати завдання нового рівня складності.

Список літератури:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. С. 366. – Режим доступу:
<https://lib.iitta.gov.ua/106820/1/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf>.